

Milan Mihaljević  
Staroslavenski institut  
Demetrova 11, HR-10000 Zagreb  
*mihalj@stin.hr*

## PARENTEZA S GLAGOLIMA GOVORENJA U HRVATSKOM JEZIKU

U radu se razmatraju strukturalna svojstva i distribucija parentetičkih izraza s glagolima govorenja u hrvatskome jeziku. Noseći izraz u koji je umetnut parentetički izraz s glagolom govorenja najčešće je rečenica, a znatno rjeđe koja druga sintaktička skupina. Distribucija je parentetičkoga izraza pritom prilično slobodna. Smještanje parentetičkoga izraza obično poštuje granice maksimalnih projekcija. Iskazi koji sadrže parentetičke izraze s glagolima govorenja mogu se semantički podijeliti u dvije skupine, na one usmjerene prema govorniku i one usmjerene prema subjektu. Čimbenici su koji u hrvatskom jeziku određuju je li iskaz usmjeren prema govorniku ili prema subjektu: smjer pronominalizacije, inverzija subjekta i predikata, različito ponašanje u dosegu niječnice i različita intonacija. Da parentetički izrazi tvore s nosećim izrazom jednu sintaktičku cjelinu potvrđuje, osim utjecaja dosega niječnice, i asimetrija u odnosu zamjenica i kvantifikatora te sličnosti takvih iskaza s posebnim pitanjima, odnosno s *wh*-pomicanjem: fakultativnost inverzije subjekta i predikata uvjetovana pragmatičkim čimbenicima, dalekometna ovisnost te slično ponašanje glede otočnih ograničenja. Heterogeno ponašanje dviju vrsta iskaza upućuje na to da vjerojatno imaju različitu unutarnju strukturu. Autor zaključuje da razlika nije u tome kako je parentetički izraz uklopljen (spojen) u noseći izraz, nego samo u unutarnjoj strukturi parentetičkoga izraza. U iskazima usmjerenim prema subjektu na mjestu objekta parentetičkoga glagola spojena je kopija nosećega izraza, a u onima koji su usmjereni prema govorniku na tom je položaju samo prazni operator OP koji je pomaknut na položaj specifikatora i koindeksiran s nosećim izrazom. Budući da za primjere usmjerene prema subjektu nije prikladan opis s pomoću operacije pomakni, autor kao alternativu predlaže pretpostavku da je riječ o eliptičnim iskazima u kojima je poništena dopumbe na rečenica parentetičkoga glagola koja je identična nosećemu izrazu.

## 1. Uvod

Parentezom se u jezikoslovlju nazivaju različite, katkada međusobno teško usporedive pojave.<sup>1</sup> Zajedničko im je to da je riječ o izrazima koji su, manje ili više, neovisni dodatci kojemu drugomu izrazu. S nosećim su izrazom povezani pragmatički, ali ne nužno i semantički i sintaktički. Obično izriču drugotnu (dodatnu) obavijest u odnosu na obavijest izraženu nosećim izrazom. Stoga mogu biti ispušteni, a da se time ne promijeni ovjerenost preostalog dijela izraza. Od nosećega su izraza u pisanom jeziku odvojeni različitim interpunkcijskim znakovima,<sup>2</sup> a u govoru stankama i posebnom intonacijskom krivuljom koja je neovisna o krivulji nosećega izraza te često bržim i manje glasnim izgovorom. Parenteza je jezikoslovcima zanimljiva zbog svojega graničnoga položaja. Kod nje su u sukobu linearnost i hijerarhija. Parentetički su izrazi na linearnoj osi dio nosećega izraza, njihova je završna postava uklopljena u završnu postavu nosećega izraza. S druge strane, na hijerarhijskoj razini oni često nemaju nikakve sintagmatske (bilo parataktičke bilo hipotaktičke) veze s nosećim izrazom, tj. ne tvore s njime sintaktičku cjelinu koja se može smatrati jednim konstituentom. Zbog toga parentetički izrazi postavljaju pred jezikoslovce problem odnosa reda riječi i sintaktičke strukture, tj. pitanje je li red riječi uvijek određen hijerarhijskom sintaktičkom strukturom ili nije, i problem razgraničenja sintakse, semantike i pragmatike, odnosno problem određenja granica gramatike. Pitanje je naime treba li parenteza uopće biti opisivana u sintaksi ili je riječ o dijelu jezične uporabe koji se opisuje u pragmatici, na razini obavijesne, ilokucijske ili koje druge pragmatičke strukture. Dosadašnji pristupi koji parentezu opisuju sintaktički proširuju gramatiku dodajući za njezin opis posebne (dodatne) kategorije, prikazne razine ili uređaje (transformacije).<sup>3</sup> S druge strane, opisi koji parentezu u potpunosti isključuju iz sintakse<sup>4</sup> imaju znatnih teškoća s činjenicom da neki parentetički izrazi sasvim očito tvore jedan konstituent s nosećim

---

<sup>1</sup> Detaljan pregled daje M. Teresa Espinal 1991: 729–735. Usp. također kratak pregled u Kaltenböck 2005: 23–27.

<sup>2</sup> U hrvatskom jeziku najčešće zarezima, crticama ili zagradama.

<sup>3</sup> Tako primjerice Joseph Emonds (1979) opisuje noseći i parentetički izraz kao konstituent posebnoga, višega izraza E, a Ken Safir (1986) tvrdi da se odnos između nosećega i parentetičkoga izraza može opisati na posebnoj razini logičke forme, koju on zove „LF-prime”. S druge strane, James D. McCawley (1982) razrješava sukob između poretka i sintaktičke strukture uvodeći transformacijsko pravilo koje pomiče konstituente ne mijenjajući konstituentnu strukturu. Hijerarhijski su noseći i parentetički izraz, neovisno jedan o drugome podređeni korijenskomu čvoru S, a parentetički izraz ostaje podređen istomu čvoru i nakon pomicanja kojim je interpoliran unutar nosećega izraza. Rezultat je takva pomicanja diskontinuiranost nosećega izraza i strukturno stablo u kojemu se grane mogu križati, a to je pretpostavka koja kod većine jezikoslovaca izaziva sumnju.

<sup>4</sup> Primjerice opisi Petera Petersona (1999) i Noela Burton-Roberts (1999).

izrazom, bilo da su oni i sintaktički dio nosećega izraza ili da noseći izraz treba interpretirati kao konstituent parentetičkoga izraza. Zagovaratelji kombiniranih pristupa prema kojima se neke vrste parenteze trebaju opisivati u sintaksi, a druge ne, moraju jasno razgraničiti te dvije skupine, a to nije nimalo lako. O parentezi se u kroatistici dosad nije posebno pisalo. Donedavno je ona i u svjetskoj lingvistici bila prilično zanemarena. U ovom će se radu razmatrati strukturna svojstva i distribucija parentetičkih izraza s glagolima govorenja u hrvatskome jeziku. Dva su tomu razloga. Prvi je da parentetički izrazi mogu imati različita svojstva i distribuciju u raznim jezicima,<sup>5</sup> pa je već samo po sebi zanimljivo vidjeti kakva su ta svojstva u hrvatskome. Drugi je razlog to da se kod te vrste parenteze noseći izraz shvaća kao dopuna (argument) glagola govorenja, tj. kao tvrdnja subjekta parentetičkoga izraza, pa je posebno zanimljivo pitanje jesu li takve strukture izvedene iz jednorečeničnih konstrukcija u kojima je noseći izraz i sintaktički dopuna glagolu iz parentetičkoga izraza ili ne.

## 2. Parenteza s glagolima govorenja

Uobičajena je pretpostavka da su logički objekti glagola govorenja i njihovi izravni sintaktički objekti. Stoga i primjeri koji sadrže parentetičke izraze s glagolima govorenja izgledaju kao složena rečenica čija je glavna rečenica umetnuta (interpolirana) u svoju dopumbenu (zavisnu) rečenicu. Drugim riječima, za razliku od parentetičkih umetaka koji nemaju nikakve funkcionalne veze sa svojim nosećim izrazima, takvi su parentetički izrazi funkcionalno uklopljeni (integrirani).<sup>6</sup> Oni su sa svojim nosećim izrazima povezani time što sadrže sintaktičko prazno mjesto, obično na mjestu glagolske dopune, koje pojmovno popunjava noseći izraz.<sup>7</sup> Parentetički izrazi općenito mogu biti rečenice, sintaktičke skupine, neke čestice ili samostalni uzvici. Budući da sadrže glagol, parentetički su izrazi s glagolima govorenja uvijek rečenice. Treba istaknuti da je umetanje (interpolacija) moguće i u upravnom i u neupravnom govoru,<sup>8</sup> kako pokazuju primjeri:

---

<sup>5</sup> Usp. Fortmann (2005) na str. 166: „Parentheticals may exhibit rather language specific properties with respect to their internal structure, as well as to their distribution.”

<sup>6</sup> Zato se u tradicionalnim sintaktičkim pristupima takvi primjeri opisuju kao asindetske subordinirane strukture. Svojevremeno je to ponajprije ruskim sintaktičarima, čiju je metodologiju na opis hrvatskih asindetskih struktura primijenio Ivo Pranjković. Usp. primjerice Pranjković 1993, osobito poglavlje *F. Implicitna subordinacija*, str. 191–226.

<sup>7</sup> Usp. Kaltenböck 2005: 38.

<sup>8</sup> Tako je, prema Clarke 2005: 380, i u ruskom jeziku. To međutim nije univerzalno obilježje, jer u nekim jezicima diskontinuiran može biti samo upravni govor. Usp. Aikhenvald 2008: 414–415.

- (1) a. Jugo će, rekao je Vakula, biti olujne jakosti.  
b. „Jugo će” – rekao je Vakula – „biti olujne jakosti.”

## 2. 1. Distribucija

Noseći izraz u koji je umetnut parentetički izraz s glagolom govorenja može biti rečenica ili sintaktička skupina (sintagma). Umetanje je u rečenice razmjerno često, osobito u pisanom jeziku. Distribucija je parentetičkoga izraza pritom prilično slobodna. On može biti umetnut na različitim mjestima u rečenici. Praktično je jedino ograničenje da ispred njega treba biti barem jedan konstituent nosećega izraza. Otvoreno je pitanje postoji li inicijalna (početna) parenteza, tj. sporan je položaj primjera kao što je:

- (2) Rekao sam, doći će sutra.

Na tom je položaju naime teško razlučiti parentezu od glavne rečenice. Jedan je od razloga tomu i činjenica da stanka (koja je u primjeru (2) signalizirana zarezmom) nije uvijek sigurno mjerilo za utvrđivanje parenteze. Neki istraživači u takvim slučajevima jasnim dokazom da je riječ o parentezi smatraju ispuštanje dopunjača. Drugi pak misle da su takvi primjeri dvoznačni i da je kod njih moguća i parentetička i neparentetička interpretacija.<sup>9</sup> Čini se da u hrvatskom glede toga nema bitne razlike između primjera bez dopunjača i onih s dopunjačem, primjerice:

- (3) Rekao sam, da će doći sutra.

Sve se svodi na to shvaća li govornik takve izraze kao dvije obavijesne jedinice ili kao jednu, tj. ima li svaka surečenica svoj vlastiti fokus i pozadinu ili ne.<sup>10</sup>

Smještanje parentetičkoga izraza u rečenicu obično poštuje granice maksimalnih projekcija (sintaktičkih skupina). Izraz može biti umetnut između subjekta i predikata:

- (4) Fakultet, tako nam stalno govore profesori, nije za svakoga.  
između glava različite kategorijalne pripadnosti i njihovih dopuna:

- (5) a. Da je dovezao, govori se, tri šlepera pomoći.  
b. Premalo da, govorio mi je otac, s njim putujem u diplomatske misije.  
c. Zato je potrebno, rekao je veleposlanicima Papa, da zakoni ne idu protiv obitelji.  
d. „Ne mogah živiti”, reče joj, „bez tebe”.

ili može biti dometnut na kraju nosećega izraza:

---

<sup>9</sup> Usp. Kaltenböck 2005: 43–44.

<sup>10</sup> Za pojam obavijesne jedinice usp. Pittner 1995: 99: „Als Informationseinheit gelten dabei diejenigen Einheiten eines Textes, die eine eigene Fokus-Hintergrund-Gliederung aufweisen.”

- (6) Zato danas moramo rješavati dugove, rekao je u utorak na konferenciji za novinare ministar rada i socijalne skrbi.

Noseći se izraz može sastojati i od (asindetskoga) rečeničnoga niza:

- (7) Da se povijest napokon makne od politike, da je politika prestane koristiti za svoje ciljeve, rekao je Budak.

Razumljivo je da parentetički izraz ne može biti umetnut ispred enklitike, kako pokazuju razlike u prihvatljivosti sljedećih parova primjera:

- (8) a. „Ne čudi se”, reče, „ni plavci ni meni”.  
b. \*„Ne čudi”, reče, „se ni plavci ni meni”.
- (9) a. Osim toga će, rekao je, prvi put snimiti cijelo stanje na HRT-u i napraviti reviziju.  
b. \*Osim toga, rekao je, će prvi put snimiti cijelo stanje na HRT-u i napraviti reviziju.
- (10) a. Donosi mi, javio je, tri velika poklona.  
b. \*Donosi, javio je, mi tri velika poklona.

Enklitike, kao nenaglašene riječi, ne mogu stajati samostalno, nego se moraju nasloniti na koju naglašenu riječ ispred sebe, a u navedenim se primjerima ne mogu nasloniti ni na što jer je neposredno ispred njih stanka koja odvaja parentetički izraz od nosećega izraza. Iznimka je glede toga enklitički oblik 3. lica jednine glagola *biti*, ispred kojega katkad može biti umetnut parentetički izraz:

- (11) a. To je, moram reći, moj 11. kredit u životu.  
b. To, moram reći, je moj 11. kredit u životu.
- (12) a. Pešalov je, pohvalio se predsjednik, podigao 220 kg.  
b. Pešalov, pohvalio se predsjednik, je podigao 220 kg.

ali parentetički oblik ne može biti ispred *je* kada se *je* nalazi iza glagolskoga pridjeva radnoga:

- (13) a. Podigao je, pohvalio se predsjednik, 220 kg.  
b. \*Podigao, pohvalio se predsjednik, je 220 kg.

U upravnom je govoru moguće umetanje i u konstituente manje od rečenice, tj. i onda kada je argument glagola govorenja imenska skupina, a ne rečenica. Takvi su primjeri iznimno rijetki. Jedan sam pronašao u prijevodu romana Ransoma Riggsa *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*:<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> Prevoditelj je Nevena Erak, a izdavač Školska knjiga (2012. godine). Primjer se nalazi na 157. str.

(14) „Koje”, rekao sam, „ludilo”.

Parentetički izraz s glagolom govorenja može biti umetnut i u upravni govor koji se sastoji od više rečenica:

(15) a. „Kakav li je ovo bijedni život?” – govorio Palunko sam sebi, – „što danas uhvatiš, to večeras pojedeš – i nikakove radosti nema za mene na ovome svijetu.”

b. „Sad sam ti se jadan sa životom oprostio”, sam sebi Palunko govoraše. „Ovo me morska neman na zubu nosi.”

Raspored pravopisnih znakova – zareza, točke i crtice – pokazuje da se u takvim primjerima parentetički izraz shvaća kao dio rečenice koja se nalazi ispred njega, što bi mogao biti argument za to da tvori s njome jedan konstituent.

## 2.2. (Unutar)rečenična parenteza

Ono što je dosad rečeno ukazuje na to da je parentetička rečenica s glagolom govorenja i sintaktički povezana sa svojim nosećim izrazom koji se interpretira kao logički objekt glagola govorenja, tj. kao ono što je rečeno. Primjeri (15) jasno svjedoče da se parentetički izraz, iako je interpoliran između dviju potpunih rečenica, shvaća kao dio jedne od njih (prethodne), a ne kao treća, potpuno neovisna rečenica koja nije strukturno povezana ni s jednom od njih. Ta činjenica nije u skladu s opisima koji pretpostavljaju da su svi parentetički izrazi sintaktički potpuno neovisni o nosećem izrazu i da tvore posebno strukturno stablo koje nije podređeno istomu korijenskomu čvoru kao noseći izraz.<sup>12</sup> Očito je da je u primjerima (15) parentetički izraz podređen istomu korijenskomu čvoru CP kao i njegova noseća rečenica, tj. ona koja se na linearnoj osi nalazi ispred njega. Ako je parentetički izraz s glagolima govorenja i sintaktički dio iste rečenice s nosećim izrazom, nameće se pitanje naravi njihova odnosa. Drugim riječima, pitanje je ponaša li se parentetički izraz u odnosu na noseći kao glavna rečenica ili ne. Važan pokazatelj glede toga mogu biti odnosi vezanja, osobito načelo C teorije vezanja prema kojemu referencijalni izrazi – u koje se ubrajaju i vlastita imena – ne smiju biti vezani, tj. ne smiju imati komandirajuću antecedens.<sup>13</sup> Primjeri:

---

<sup>12</sup> Takav je primjerice višedimenzionalni opis M. Terese Espinal (1991) u kojemu su parentetički i noseći izraz prikazani odvojenim stablima u različitim ravninama i povezani su samo na linearnoj osi koja je poveznica različitih ravnina. Drugim riječima, završni niz jedne strukture umetnut je u završni niz druge, ali su njihovi strukturni prikazi međusobno odvojeni.

<sup>13</sup> O teoriji vezanja više vidi u Mihaljević 1998: 217–227.

(16) a. Ivica<sub>i</sub> će, kaže (on<sub>i</sub>), pasti godinu.

b. On<sub>i</sub> će, Ivica<sub>i</sub> kaže, pasti godinu.

pokazuju međutim da vlastito ime u parentetičkom izrazu može biti koreferentno sa zamjenicom u nosećem izrazu, ali i da vlastito ime u nosećem izrazu može biti koreferentno sa zamjenicom u parentetičkom izrazu. Činjenica da vlastito ime i zamjenica mogu slobodno koreferirati potvrđuje da među njima nema odnosa vezanja ni odnosa komande, a to znači da se i parentetički i noseći izraz ponašaju kao nezavisne (glavne) rečenice. To je znatna poteškoća za pristupe koji takve rečenice opisuju kao rezultat transformacija na temeljnim strukturama u kojima je noseći izraz sintaktički umetnut kao izravni objekt glagola u parentetičkom izrazu, bilo da ih izvode pomicanjem glavne rečenice (parentetičkoga izraza) u zavisnu (noseći izraz),<sup>14</sup> bilo pomicanjem dijelova zavisne rečenice (nosećega izraza) iza ili ispred glavne rečenice.<sup>15</sup> Osim vrlo složenih i neobičnih transformacijskih operacija, takvi pristupi moraju pretpostaviti i da se načela teorije vezanja moraju primjenjivati na različitim razinama derivacije, u primjeru (16b) na polaznu, a u (16a) na površinsku strukturu. Uspostavi li se, naime, tzv. „normalan red riječi” u tim primjerima, moguća je koreferencija samo u jednom smjeru, kako pokazuje razlika u ovjerenosti primjera:<sup>16</sup>

(17) a. \*On<sub>i</sub> kaže, Ivica<sub>i</sub> će pasti godinu.

b. Ivica<sub>i</sub> kaže, on<sub>i</sub> će pasti godinu.

Primjeri (16a) i (16b) imaju djelomice različito značenje i mogu se tumačiti kao prikladni odgovori na različita pitanja. Primjer (16a) prikladniji je u komunikacijskoj situaciji:

(18) A: Zašto si tužna?

B: Ivica<sub>i</sub> će, kaže (on<sub>i</sub>), pasti godinu.

a primjer (16b) u:

(19) A: Zašto je Ivica tužan?

B: On<sub>i</sub> će, Ivica<sub>i</sub> kaže, pasti godinu.

---

<sup>14</sup> Primjer je takva opisa Rossova (1973) transformacija *Slifting* (= *Sentence lifting*).

<sup>15</sup> Primjer je toga opis Josepha Emondsa (1979) koji pomiče dio nosećega izraza iza parentetičkoga izraza.

<sup>16</sup> To može biti argument u prilog pretpostavci da nema inicijalne parenteze s glagolima govorenja, nego da je u tim primjerima riječ uvijek o složenoj rečenici. Usp. poglavlje 2. Primjer (17a) ovjeren je rečenica ako zamjenica i vlastito ime nisu koreferentni, tj. ako se *on* i *Ivica* ne odnose na istu osobu: *On<sub>i</sub> kaže, Ivica<sub>j</sub> će pasti godinu*. S druge strane, moguće je i tumačenje da inicijalna parenteza (vjerojatno zbog razloga povezanih s fokusiranjem i/ili topikalizacijom) uvijek mora biti usmjerena prema subjektu, pa je neprihvatljivost primjera (17a) automatska posljedica toga.

U primjeru (16a) u obavijesnom je fokusu noseći izraz kojim se izriče određena situacija (stanje stvari), a parentetički izraz samo dodaje obavijest o govornikovu izvoru obavijesti, dok primjer (16b) ima sasvim drukčiju komunikacijsku ulogu. Njime se izvješćuje o govornom činu (*Ivica nešto kaže*) i u obavijesnom su fokusu i govorni navod i njegov okvir (noseći izraz).<sup>17</sup> Drugim riječima, u primjeru (16a) cijeli se događaj opisuje s govornikova motrišta, a u primjeru (16b) s motrišta subjekta parentetičkoga izraza (glagola govorenja). Možemo stoga reći da je prvi primjer usmjeren prema govorniku, a drugi prema subjektu.<sup>18</sup>

### 2.2.1. Čimbenici usmjerenosti

Pogledajmo koji čimbenici u hrvatskom jeziku određuju hoće li iskaz koji sadrži parentetički izraz s glagolom govorenja biti usmjeren prema govorniku ili prema subjektu. Prvi je čimbenik usmjerenosti smjer pronominalizacije. Kako pokazuju primjeri (16), u iskazima usmjerenim prema subjektu preferira se unatražna pronominalizacija. Zamjenica je u nosećemu izrazu i prethodi vlastitomu imenu koje je u parentetičkom izrazu. Nasuprot tomu, u iskazima koji su usmjereni prema govorniku preferira se unaprijedna pronominalizacija, tj. vlastito je ime u nosećemu izrazu i prethodi zamjenici koja je u parentetičkom izrazu.

Čini se da na interpretaciju utječe i činjenica je li u parentetičkom izrazu izvršena inverzija subjekta i predikata ili nije. Iskaz:

(20) Marko će, Ivica kaže, pasti godinu.

u kojem nema inverzije usmjeren je prema subjektu, a iskaz:

(21) Marko će, kaže Ivica, pasti godinu.

prema govorniku. Potvrđuju to i reakcije govornika na primjere u kojima se ovo mjerilo povezuje sa smjerom pronominalizacije. Govornicima je primjer (16b) u kojemu nema inverzije mnogo bolji nego primjer s inverzijom:

(22) On<sub>i</sub> će, kaže Ivica<sub>r</sub>, pasti godinu.

Prema prvome mjerilu oba bi primjera – i (16b) i (22) – trebala biti usmjerena prema subjektu, a prema drugome primjer (22) trebao bi biti usmjeren prema govorniku. Zbog sukoba dvaju mjerila jasno je da je taj primjer govornicima slabije prihvatljiv nego primjer (16b) i da će se govornici međusobno razilaziti glede toga je li usmjeren prema subjektu ili prema govorniku.

---

<sup>17</sup> Usp. Kaltenböck 2005: 32–33.

<sup>18</sup> Pojmove „usmjeren prema govorniku” (engl. *speaker oriented*) i „usmjeren prema subjektu” (engl. *subject oriented*) predložila je Tanya Reinhart (1983).



Iskazi usmjereni prema govorniku i oni usmjereni prema subjektu različito se ponašaju i u dosegu niječnice u izričajima *zar neće / zar nije*. Iskazi usmjereni prema govorniku bit će prigodniji u dopunskim pitanjima s prvim izrazom:

(23) a. Marko će, rekao je Ivica, pasti godinu, zar neće?

b. Marko će, rekao je, pasti godinu, zar neće?

a iskazi usmjereni prema subjektu s drugim:

(24) a. Marko će, Ivica je rekao, pasti godinu, zar nije?

b. On<sub>i</sub> će, Marko<sub>j</sub> je rekao, pasti godinu, zar nije?

Dvije se vrste izričaja, čini se, razlikuju i intonacijom, a ta intonacijska razlika odgovara onoj između upravnoga i neupravnoga govora. Iskaz usmjeren prema subjektu:

(25) Marko će, Ivica je rekao, pasti godinu.

sličniji je upravnomu govoru od onoga usmjerenoga na govornika:

(26) Marko će, rekao je Ivica, pasti godinu.

čiji je izgovor sličan rečenici koja sadržava rečeničnu prilošku oznaku.<sup>19</sup>

## 2.2.2. Pokazatelji sintaktičke uključenosti

Utjecaj dosega niječnice u primjerima (24) na interpretaciju pokazuje da parentetički izrazi s glagolima govorenja nisu sintaktički potpuno neovisni o nosećemu izrazu, nego da ipak tvore s njime jednu sintaktičku cjelinu i da imaju mjesto u njegovoj konstituentnoj strukturi. Potvrđuje to i utjecaj dosega kvantifikatora, točnije asimetrija u odnosu zamjenica i kvantifikatora koja je vidljiva u primjerima:

(27) a. On<sub>i</sub> će, kaže svatko<sub>j</sub> / svatko<sub>i</sub> kaže, teško preživjeti ovu krizu.

b. \*Svatko<sub>i</sub> će, kaže on<sub>j</sub>, teško preživjeti ovu krizu.<sup>20</sup>

Kako je vidljivo, kvantifikator i zamjenica mogu biti koreferentni samo ako je kvantifikator u parentetičkom, a zamjenica u nosećem izrazu. To znači da je tada zamjenica u doseg kvantifikatora, tj. da joj kvantifikator i komandira. Neovjerenost primjera (27b) pokazuje da je u njemu zamjenica izvan dosega kvantifikatora, da među njima nema odnosa komande i zato je primjer neovjeren.

---

<sup>19</sup> Prema Lenore A. Grenoble (2004: 1964) isto je stanje i u ruskom jeziku.

<sup>20</sup> Primjer je ovjeren rečenica ako zamjenica nije koreferentna s kvantifikatorom, tj. ako je različito indeksirana od njega: *Svatko<sub>i</sub> će, kaže on<sub>j</sub>, teško preživjeti ovu krizu.*

Da parentetički izraz tvori jednu sintaktičku cjelinu s nosećim izrazom, potvrđuju i sličnosti iskaza koji sadrže parentetičke izraze s glagolima govorenja s posebnim pitanjima, odnosno s tzv. *wh*-pomicanjem. Prva je sličnost da je i u parentetičkim izrazima i u posebnim pitanjima moguća, ali ne obvezatna, inverzija subjekta i predikata, kako pokazuju primjeri:

(28) a. Što kaže Ivica?

b. Što Ivica kaže?

Kao i kod parentetičkih izraza, i ovdje postoji pragmatička razlika između primjera s inverzijom i onoga bez nje. U prvom je primjeru u fokusu glagol *kaže*, a u drugome *Ivica*. Posebna pitanja i izričaji koji sadržavaju parentetičke izraze s glagolima govorenja slični su i po neograničenosti odnosa između operatora i varijabli, odnosno po dalekometnosti. Kao što u složenim upitnim rečenicama upitni izraz koji se nalazi na početku rečenice može biti povezan s praznim mjestom u proizvoljno duboko umetnutoj surečenici:

(29) Što<sub>i</sub> Ivica misli da je Marko rekao t<sub>i</sub>?

tako i noseći izraz u izričaju s parentezom može biti interpretiran kao argument glagola govorenja koji se nalazi u proizvoljno duboko umetnutoj surečenici, kako pokazuju primjeri:

(30) a. Ivica<sub>i</sub> će, Marina misli da je (on<sub>i</sub>/pro<sub>i</sub>) rekao, pasti godinu.

b. On<sub>i</sub> će, Marina misli da je Ivica<sub>i</sub> rekao, pasti godinu.

Nadalje, posebna pitanja i izričaji koji sadrže parentetički izraz s glagolima govorenja ponašaju se slično i glede tzv. otočnih ograničenja. Ovdje ćemo to ilustrirati na primjeru ograničenja složene imenske skupine.<sup>21</sup> Kao što upitna riječ ne može biti izvučena na početak rečenice iz umetnute rečenice koja je dio imenske skupine:

(31) \*Koga<sub>i</sub> Marina pozna čovjeka koji voli t<sub>i</sub>?

isto se tako ni noseći izraz u izričaju s parentezom ne može interpretirati kao dopuna glagolu govorenja koji je umetnut u imensku skupinu.

(32) \*Ivica će, Marina pozna čovjeka koji kaže, pasti godinu.

U oba je slučaja dakle složena imenska skupina zapreka za uspostavu odnosa vezanja među dvama sintaktičkim položajima. Da se prazni argumentni položaj uz glagol *kaže* parentetičkoga izraza u (32) ponaša kao trag pomicanja, a ne kao prazna zamjenica *pro*, pokazuje primjer:

---

<sup>21</sup> Složenom imenskom skupinom zove se ona imenska skupina čija je glavna imenica modificirana/dopunjena (odnosnom) rečenicom.

(33) Ivica će, Marina pozna čovjeka koji to kaže, pasti godinu.  
u kojemu je na tom mjestu (pleonastička) zamjenica *to* koja može biti vezana od nosećega izraza *Ivica će pasti godinu*.

### 3. Opis

Dosadašnja su razmatranja pokazala da u iskazima koji sadrže parentetički izraz s glagolima govorenja, noseći i parentetički izraz nisu povezani samo semantički i pragmatički, tj. samo time da se noseći izraz interpretira kao logički objekt glagola govorenja u parentetičkom izrazu, nego i sintaktički, odnosno da tvore jedan konstituent. Utvrđeno je također da se svi takvi iskazi ne ponašaju jednako. Oni koji su usmjereni prema subjektu ponašaju se glede vezanja kao da je u njima parentetički izraz glavna, a noseći zavisna (objektna) rečenica, a oni usmjereni prema govorniku ponašaju se drukčije. Zato je u poglavlju 2.2. rečeno da je sporan opis koji i jedne i druge izvodi iz jednorečeničnih konstrukcija u kojima je noseći izraz dopuna glagolu govorenja u parentetičkom izrazu, tj. zavisna objektna rečenica. Stoga su otvorena pitanja unutarnje strukture iskaza koji sadržavaju parentetičke izraze s glagolima govorenja, te kako je u strukturi parentetičkoga izraza prikazana dopuna glagola govorenja i kako je povezana s nosećim izrazom. Više je mogućih pristupa tim problemima. Jedan je primjerice pristup Marka de Vriesa koji pretpostavlja da su svi parentetički izrazi u noseći izraz uklopljeni tako da su umetnuti u maksimalnu projekciju posebne funkcionalne parentetičke glave *Par* kao njezine dopune.<sup>22</sup> Projekcija te glave *ParP* može biti dodana bilo kojoj maksimalnoj projekciji nosećega izraza, čime se objašnjava slobodna distribucija parentetičkih izraza unutar nosećega izraza. Za unos te projekcije u noseći izraz potrebna je i posebna operacija „parentetičkoga spajanja” koja se od običnoga spajanja razlikuje time što njome spojeni konstituent u daljnjem tijeku derivacije nije vidljiv računskom sustavu, pa se između dijelova tako spojenoga izraza i nosećega izraza koji je nastao primjenom običnoga spajanja ne mogu uspostaviti odnosi komande, a projekcija *ParP* ujedno je i zapreka za pomicanje.<sup>23</sup> Prema tom su pristupu svi parentetički izrazi i njihovi noseći izrazi nezavisne rečenice, pa se zadovoljavanje argumentne strukture glagola govorenja mora prebaciti u postsintaktičku, značenjsku interpretaciju. Odsutnost odnosa komande omogućuje slobodno koreferiranje zamjenica i referencijalnih izraza u nosećem i parentetičkom izrazu.

---

<sup>22</sup> Usp. de Vries 2012. a.

<sup>23</sup> Tu vrstu spajanja de Vries zove *b-merge* (= *behindance merge*) za razliku od običnoga spajanja koje onda zove *d-merge* (= *dominance merge*). Usp. de Vries 2007.

Oni mogu slobodno koreferirati, a to hoće li referencijalni izraz (vlastito ime) biti u nosećem ili parentetičkom izrazu ovisi o tome što je u obavijesnom fokusu. Ako je u fokusu noseći izraz, vlastito će ime biti u njemu, a ako je u fokusu govorni čin u cjelini, ono će biti u parentetičkom izrazu. Tako se može objasniti razlika među primjerima (16a) i (16b), ali sporna ostaje neprihvatljivost primjera (17a) i razlika među primjerima (27a) i (27b).

Pogledajmo sada kako u takvu opisu može u strukturi parentetičkoga izraza biti prikazana dopuna glagola govorenja i kako je povezana s nosećim izrazom. Tri su načelne mogućnosti:<sup>24</sup> 1. da je dopuna implicitni argument koji je anaforički povezan s nosećim izrazom, 2. da je dopuna glasovno prazna kopija nosećega izraza ili 3. da je dopuna prazna zamjenica koja je anaforički povezana s nosećim izrazom. Prva mogućnost nije prihvatljiva za sve parentetičke izraze jer kod nekih glagola<sup>25</sup> u parentetičkim izrazima ne vrijede selekcijska ograničenja koja oni inače postavljaju svojim dopunama. Stoga činjenica da je noseći izraz anaforički povezan s argumentom parentetičkoga glagola u tom slučaju nije u skladu s obilježjima implicitnoga argumenta.<sup>26</sup> Ni druga mogućnost ne može biti prihvatljiva za sve vrste parenteze. Osim problema s primjerima u kojima je u isti noseći izraz umetnuto više parentetičkih izraza koji navodi Fortmann,<sup>27</sup> pretpostavka da je argument glagola govorenja u parentetičkomu izrazu glasovno neostvorena potpuna (identična) kopija nosećega izraza nije uvijek u skladu s načelima teorije vezanja. U takvu bi pristupu polazna struktura primjera (16a) imala oblik:<sup>28</sup>

(34) Ivica<sub>i</sub> će [<sub>ParP</sub> Par [<sub>CP</sub> on<sub>i</sub>/pro<sub>i</sub> [<sub>VP</sub> kaže [<sub>CP</sub> Ivica<sub>i</sub> će pasti godinu]]]] pasti godinu.

U primjeru (34) prekršeno je načelo C teorije vezanja jer *Ivica* ima komandirajući antecedent *on<sub>i</sub>/pro<sub>i</sub>*. Ni treća mogućnost nije prikladna za sve parentetičke izraze jer se njome ne može jednostavno opisati razlika u prihvatljivosti među primjerima (32) i (33). Ako glasovno ostvorena zamjenica *to* može biti koreferentna s nosećim izrazom, iako je umetnuta u složenu NP, nema razloga da to ne bude moguće i za praznu zamjenicu *pro* u polaznoj strukturi primjera (32):

(35) \*<sub>[CP<sub>i</sub> Ivica će [<sub>ParP</sub> Par [<sub>CP</sub> Marina pozna [<sub>NP</sub> čovjeka [<sub>CP</sub> koji kaže pro<sub>i</sub>]]]]],  
pasti godinu].</sub>

<sup>24</sup> Usp. Fortmann 2006.

<sup>25</sup> Primjerice *vjerovati* i *misliti*.

<sup>26</sup> Više o tome vidi u 2. poglavlju u Fortmann 2006.

<sup>27</sup> Usp. 3. poglavlje u Fortmann 2006.

<sup>28</sup> Precrtani su oni dijelovi strukture koji su glasovno prazni, tj. koji su prisutni u strukturi, ali se ne izgovaraju.

Moramo dakle pretpostaviti ili to da za prazne zamjenice vrijede drukčija pravila nego za one glasovno ostvarene ili da argument glagola *kaže* u primjeru (32) nije prazna zamjenica. Očito je problem u pretpostavci da svi parentetički izrazi imaju istu strukturu.

Drugi mogući pristup gornjim problemima polazi od pretpostavke da nemaju svi iskazi s parentetičkim izrazima istu strukturu i da heterogeno ponašanje iskaza usmjerenih prema govorniku i onih usmjerenih prema subjektu upućuje na to da oni vjerojatno imaju različitu unutarnju strukturu i da je sintaktički položaj parentetičkih izraza u njima različit. Naime, kada se otkrije sustavna dvosmislenost nekih izraza, često se to uzima kao pokazatelj da je doista riječ o dvije različite strukture.<sup>29</sup> Već je Tanya Reinhart, uvodeći pojmove usmjerenosti prema subjektu i usmjerenosti prema govorniku, zaključila da su te dvije vrste iskaza s parentetičkim izrazima izvedene iz različitih polaznih struktura.<sup>30</sup> Njezino je mišljenje da je za iskaze usmjerene prema subjektu primjeren opis sličan onomu koji je predložio John Robert Ross (1973), prema kojemu su takvi iskazi izvedeni iz rečenica u kojima je noseći izraz umetnut kao dopuna glagolu govorenja iz parentetičkoga izraza, tj. parentetički je izraz tada glavna rečenica, a noseći zavisna. Za iskaze usmjerene prema govorniku kao primjeren pretpostavila je pak opis kakav je za parentetičke izraze predložio Ray S. Jackendoff (1972), a to znači da je parentetički izraz u polaznoj strukturi bio na mjestu priložne oznake u strukturi nosećega izraza. Takav su pristup novijemu teorijskom okviru prilagodili Corver i Thiersch (2001).

Prema takvu je opisu kod primjera usmjerenih prema govorniku parentetički izraz u polaznu strukturu spojen kao priložna oznaka, tj. kao dodatak koji sadrži prazni operator OP koji je pomaknut na položaj specifikatora. Drugim riječima parentetički izraz ima tada strukturu:

(36) [OP<sub>i</sub> [kaže on e<sub>i</sub>]]

Budući da je taj operator otvoreni predikat, on je na položaju specifikatora koindeksiran s jedinicom kojoj je prediciran, a to je surečenica (noseći izraz) koju modificira. Drugim riječima, primjer (16a) tada ima strukturu:

(37) [<sub>CP<sub>i</sub></sub> Ivica<sub>i</sub> će [<sub>CP<sub>k</sub></sub> OP<sub>j</sub> kaže on<sub>i</sub> e<sub>j</sub>] pasti godinu]

Vlastito ime *Ivica* nije u tom slučaju komandirano zamjenicom *on*,<sup>31</sup> pa stoga može biti s njome koreferentno.

---

<sup>29</sup> Usp. Pittner 1995. na str. 93: „Wenn man also eine systematische Ambiguität finden könnte, die mit den beiden unterschiedlichen Strukturen einhergeht, wäre das ein Hinweis darauf, dass tatsächlich zwei verschiedene Strukturen existieren.”

<sup>30</sup> Usp. 4. poglavlje u Reinhart 1983.

<sup>31</sup> Isto tako vlastito ime ne komandira zamjenici.

Za primjere usmjerene prema subjektu nije međutim prikladan opis koji ih izvodi primjenom operacije pomakni iz dubinskih struktura u kojima je noseći izraz objekt glagola parentetičkoga izraza. Drugim riječima nije prikladan opis koji primjer (16b) izvodi iz dubinske strukture:

(38) [<sub>CP</sub> Ivica<sub>i</sub> [<sub>VP</sub> kaže [<sub>CP</sub> on<sub>i</sub> će pasti godinu]]]

Neovisno o tome opisuje li se izvođenje takvih primjera pomicanjem glavne rečenice nadesno prema dolje ili dijelova zavisne rečenice nalijevo prema gore, takvo pomicanje odstupa od uobičajene definicije operacije pomakni. Pomicanje nadesno prema dolje (spuštanje) za neke je jezikoslovce općenito neprihvatljivo, ali, što je još važnije, ono što se pomiče u tom slučaju nije jedan konstituent.<sup>32</sup> Pomicanje nalijevo prema gore (podizanje) nije sporno, ali i u tom slučaju ono što se pomiče ne tvori uvijek jedan konstituent. Moramo dakle za te primjere smisliti drukčiju derivaciju. Jedna je mogućnost da oni nisu izvedeni pomicanjem iz struktura kao što je (38), nego poništavanjem, tj. da je riječ o eliptičnim izrazima.<sup>33</sup> Tada možemo prihvatiti de Vriesovu pretpostavku o postojanju posebne projekcije ParP koja je unesena posebnom operacijom parentetičkoga spajanja za obje vrste parentetičkih izraza. Tada sintaktička struktura primjera (16b) ima oblik:<sup>34</sup>

(39) [<sub>CPj</sub> On<sub>i</sub> će [<sub>VP</sub>[<sub>ParP</sub> Par [<sub>CPk</sub> Ivica<sub>i</sub> [<sub>VP</sub> kaže [<sub>CPj</sub> ~~on<sub>i</sub> će pasti godinu~~]]]]] pa-  
sti godinu]]]

U strukturi (39) projekcija ParP onemogućuje uspostavu odnosa komande između zamjenice *on* u nosećemu izrazu i imena *Ivica*, a to znači da oni mogu biti koreferentni. Unutar parentetičkoga izraza *Ivica* komandira poništenoj (rekonstruiranoj) kopiji te zamjenice, što također nije smetnja koreferenciji. Automatski se opisuje i razlika među primjerima (27a) i (27b) jer tada kvantifikator *svatko* u primjeru (27b) ne komandira zamjenici *on*, a to znači da ona nije u njegovu doseg pa je automatski isključena njezina interpretacija kao vezane varijable. To bi drugim riječima značilo da se iskazi s parentetičkim izrazima koji su usmjereni prema subjektu i oni koji su usmjereni prema govorniku ne razlikuju time kako je u njima spojen parentetički izraz, nego samo unutarnjom strukturom parentetičkoga izraza. U prvima je (običnim spajanjem) na mjestu objekta parentetičkoga glagola spojen noseći izraz, a u drugima nije, nego je na tom položaju samo prazni operator. Tako se, čini nam se, može pomiriti slobod-

<sup>32</sup> Kako je vidljivo iz (38) *Ivica* i *kaže* ne tvore jedan konstituent iz kojega je isključena zavisna rečenica, nego *kaže*, štoviše, tvori konstituent (VP) s tom rečenicom.

<sup>33</sup> Alternativno se može pretpostaviti da se kod njih noseći izraz rekonstruira na položaju izravnoga objekta glagola iz parentetičkoga izraza, dok takve rekonstrukcije kod primjera usmjerenih prema govorniku nema.

<sup>34</sup> Gdje je poništeni (elidirani) dio prekrizen.

na distribucija parentetičkoga izraza unutar nosećega izraza s različitom interpretacijom onih iskaza koji su usmjereni prema subjektu i onih koji su usmjereni prema govorniku. Sporan međutim ostaje problem neovjerenosti primjera (17a). Dva su moguća rješenja. Jedno je da se kaže da nema početne parenteze. U tom slučaju riječ je o običnoj zavisnosloženoj rečenici u kojoj zamjenica komandira vlastitomu imenu i zato je struktura neovjerenjena. Druga je mogućnost da se pretpostavi da iz nekoga razloga<sup>35</sup> primjeri u kojima je parentetički izraz na početku uvijek moraju biti usmjereni prema subjektu, a tada bi se primjeru (17a) morala pridružiti struktura:

(40) [<sub>CP</sub> [<sub>ParP</sub> Par [<sub>CP</sub> On<sub>i</sub> kaže [<sub>CP</sub> Ivica<sub>i</sub> će pasti godinu]]] [<sub>CP</sub> Ivica<sub>i</sub> će pasti godinu]]

u kojoj zamjenica *on* komandira (poništenoj) kopiji imena *Ivica*, čime se krši načelo C teorije vezanja, pa je zbog toga koreferencija među njima nemoguća.

#### Literatura:

- AIKHENVALD, ALEXANDRA Y. 2005. *Direct and indirect speech in typological perspective*. Position paper for RCLT Local Workshop, February 2005 onwards.
- AIKHENVALD, ALEXANDRA Y. 2008. Semi-direct speech: Manambu and beyond. *Language Sciences*, 30, 383–422.
- BANIK, EVA 2008. An integrated architecture for generating parenthetical constructions. *Proceedings of the ACL-08: HLT Student Research Workshop (Companion Volume)*, Columbus, 7–12.
- BLAKEMORE, DIANE 2006. Divisions of labour. The analysis of parentheticals. *Lingua*, 116, 1670–1687.
- BURTON-ROBERTS, NOEL 1999. Language, linear precedence and parentheticals. *The Clause in English*, Peter Collins & David Lee (ur.), Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 33–52.
- BURTON-ROBERTS, NOEL 2006. Parentheticals. *Encyclopaedia of Language and Linguistics (2nd edition, Vol. 9)*, Brown, Keith (ur.), Elsevier Science, 179–182.
- CLARKE, JONATHAN E. M. 2005. Speech Report Constructions in Russian. *Acta Linguistica Hungarica*, 52, 367–381.
- CORVER, NORBERT; CRAIG THIERSCH 2002. Remarks on parentheticals. *Progress in Grammar. Articles at the 20th Anniversary of the Comparison of Grammatical Models Group in Tilburg*, Oostendorp, M. van; E. Anagnostopoulou (ur.), Utrecht: Roquade; <http://www.meertens.knaw.nl/books/progressin-grammar>.

---

<sup>35</sup> Primjerice fokusiranje, topikalizacija ili što slično.

- DEHÉ, NICOLE; YORDANKA KAVALOVA (ur.) 2007. *Parentheticals* [Linguistik aktuell / Linguistics today, 106]. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- DEHÉ, NICOLE; YORDANKA KAVALOVA 2007. Parentheticals: An introduction. *Parentheticals* [Linguistik aktuell / Linguistics today 106], Dehé, Nicole; Yordanka Kavalova (ur.), Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 1–22.
- EMONDS, JOSEPH 1973. Parenthetical clauses. *You take the high node and I'll take the low node*, Corum, C.; T. C. Smith-Stark; A. Weiser (ur.), Chicago: Chicago Linguistic Society, 333–347.
- EMONDS, JOSEPH 1979. Appositive relatives have no properties. *Linguistic Inquiry*, 10(2), 211–243.
- ESPINAL, M. TERESA 1991. The representation of disjunct constituents. *Language*, 67(4), 726–762.
- FORTMANN, CHRISTIAN 2005. On parentheticals (in German). *Proceedings of the LFG05 Conference, Bergen*, Butt, Miriam; Tracy Holloway King (ur.), 166–185.
- FORTMANN, CHRISTIAN 2006. The Complement of verba dicendi Parentheticals. *Proceedings of the LFG06 Conference, Konstanz*, Butt, Miriam; Tracy Holloway King (ur.); <http://csli-publications.stanford.edu/>.
- GRENOBLE, LENORE A. 2004. Parentheticals in Russian. *Journal of Pragmatics*, 36(11), 1953–1974.
- HOFFMANN, LUDGER 1998. Parenthesen. *Linguistische Berichte*, 175, 299–328.
- KALTENBÖCK, GUNTHER 2005. Charting the boundaries of syntax: a taxonomy of spoken parenthetical clauses. *Vienna English Working Papers*, 14(1), 21–53.
- MAZELAND, HARRIE 2007. Parenthetical sequences. *Journal of Pragmatics*, 39(10), 1816–1869.
- MCCAWLEY, JAMES D. 1982. Parentheticals and discontinuous constituent structure. *Linguistic Inquiry*, 13 (1), 91–106.
- MIHALJEVIĆ, MILAN 1998. *Generativna sintaksa i semantika*. Zagreb: HFD.
- PETERSON, PETER 1999. On the boundaries of syntax – Non-syntagmatic relations. *The Clause in English*, Collins, Peter; David Lee (ur.), Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 229–250.
- PITTNER, KARIN 1995. Zur Syntax von Parenthesen. *Linguistische Berichte*, 156, 85–108.
- PRANJKOVIĆ, IVO 1993. *Hrvatska skladnja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- REINHART, TANYA 1983. Point of view in language – The use of parentheticals. *Essays on Deixis*, Rauh, Gisa (ur.), Tübingen: Gunter Narr, 169–194.
- ROSS, JOHN ROBERT 1973. Slifting. *The Formal Analysis of Natural Languages. Proceedings of the First International Conference*, Gross, Maurice; Morris Halle; Marcel-Paul Schützenberger (ur.), The Hague – Paris: Mouton, 133–169.



- SAFIR, KEN 1986. Relative clauses in a theory of binding and levels. *Linguistic Inquiry*, 17(4), 663–689.
- VRIES, MARK DE 2005. Coordination and syntactic hierarchy. *Studia Linguistica*, 59(1), 83–105.
- VRIES, MARK DE 2007. Invisible constituents? Parentheses as B-merged adverbial phrases. *Parentheticals* [Linguistik aktuell/Linguistics today, 106], Dehé, Nicole; Yordanka Kavalova (ur.), Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 203–234.
- VRIES, MARK DE 2012. Unconventional Mergers. *Ways of Structure Building*, Uribe-Etxebarria, Myriam; Vidal Valmala (ur.), Oxford: Oxford University Press, 143–166.
- VRIES, MARK DE 2012.a. Parenthetical main clauses – or not?: On appositives and quasi-relatives. *Main Clause Phenomena: New Horizons*, Aelbrecht, Lobke; Liliane Haegeman; Rachel Nye, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 177–202.
- ZIV, YAEL 1985. Parentheticals and functional grammar. In *Syntax and Pragmatics in Functional Grammar*, Bolkestein, A. M. et al. Dordrecht: Foris, 181–199.
- ZIV, YAEL 2002. This, *I believe*, is a processing instruction: Discourse linking via parentheticals. *Proceedings of Israel Association for Theoretical Linguistics 18, Bar Ilan University, Falk, Yehuda N.* (ur.); <http://micro5.msc.huji.ac.il/~english/IATL/18/Ziv.pdf>.

## *Verba Dicendi* Parentheticals in Croatian

### Abstract

The paper describes the distribution and the structure of *verba dicendi* parentheticals in Croatian. A parenthetical may be inserted at clause level (most often) or at constituent level (less often). Parenthetical placement is quite liberal. Usually, it does not break the phrase, but it is inserted either in front of or after the maximal projection. Utterances containing *verba dicendi* parentheticals can be divided into two groups: speaker oriented and subject oriented. The factors determining whether the utterance is speaker or subject oriented are: the direction of pronominalization, inversion of the subject and the finite verb, different behavior in the scope of negative expressions, and the difference in intonation. That the parenthetical expression form single syntactic constituent with the host expression is also confirmed by the asymmetry in relationship between quantifiers and pronouns, as well as by the similarity of such utterances with wh-questions (wh-movement), such as: optional inversion of the subject and the finite verb (which is conditioned pragmatically), long distance (unbounded) dependencies and similar behavior in respect to island conditions. Heterogeneous behavior of two types of utterances suggests that they, most probably, have different structure. The author concludes that the difference between them is not in the way in which the parenthetical expression is integrated (merged) into the host expression, but only in the internal structure of the parenthetical expression itself. In subject oriented utterances, the silent copy of the host expression is merged in the complement position of the parenthetical verb, while the speaker oriented utterances have only an empty operator OP in this position, which is moved in the Spec position and co-indexed with the host expression. Since the derivation of the subject oriented utterances cannot adequately be described as the result of movement, the author proposes an alternative hypothesis, i.e. that they are elliptical expressions in which CP complement of the parenthetical verb, which is identical to the host expression, has been deleted.

Ključne riječi: parenteza, glagoli govorenja, hrvatski jezik

Key words: parenthesis, verbs of speaking, Croatian language